

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 3

15 Մայիս 1894

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ.

ՃԻՎԼԷԼԵԿԵԱՆ

Պատրիարքական Դպրոցի Թիւ 20

1894

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. ՀԵՐԲԵՐՏԱՆՈՒՄ ԵՒ ԲՈՄԲԵՆԻ ՔԱՂԱՔՔ. — Ն. Վ. Մ. ԱՅԷԴԷՆ
2. ԴԷՊՔ ԱՀԱՒՈՐ
3. ՄԱՆՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ. — ՅԷԶ — ԱՐԷՆ. Յ. ԱԼԷՆ
4. ՊԱՏԱՐԱԴԱՄԱՏՈՅՑ, — Ս. Վ. Ն.
5. ՎԱՐՔ Ս. ՄՈՆԻՔԱՅԻ. — ՅՈՎՀ. Վ. ԱԲԷԼԷՆ

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Է Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Հիմնգերարդ Տարի

թիւ 3

15 Մայիս 1894

ՀԵՐՔՈՒԼԱՆՈՒՄ

ԵՒ

ԲՈՄԲԷԻ ՔԱՂԱՔՔ

Հռովմեակաւն Քաղաքակրթոչքեաւն
Տեաարաւն մը

Ա.

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՎԷՍՈՒՎԻՑ ԼԵՐԱՆ .

Նախապատմական գոյութիւն վէսուվիոյ՝— Գրեհստնէական թուականին առաջին դարուն մէջ նորա ունեցած ձեն և տեսիլն . — Սլոթմեան ձեն . — 63 թուականին պատահած երկրաշարժն . — 79 թուականին պատահած հրաբխին նկարագրութիւնն, զոր կ'ընէ Պլինիոս Նրտսեր . — Հերքուլանումի և Բոմբէի աղետից նկատմամբ հնոց լուութիւնն . — Հրաբխային մոխրոց հեռաւոր վայրեր փոխադրին . — Միջին դարու մէջ պատահած հրաբխային ժայթքմունք . — վէսուվիո և Լիթնա լեռանց յարաբերութիւնք, —արդի ժայթքմունք:

Վէսուվիո լեռան պատմութիւնն այդ հրաբխին մեծ զոհերուն, այսինքն Հերքուլանում եւ Բոմբէի քաղաքաց պատմութիւնէ անբաժան է: Եթէ հրաբխային երեւութից վրայ ճիշդ գաղափար մը չունենայինք, գծուար պիտի ըլլար հասկնալ այդ

նարսափելի աղետը, իւր ամենայն մանրամասն պարագայիւք, որ երկու ծաղիկեալ քաղաքներ մոխրոյ սաւաննի մը ներքեւ թաղեց: Ուստի Նաբոլի քաղաքին ամեն կողմը տեսնելէ յետոյ, եւ նախ քան դայցելութիւն իմ ի Բոմբէի, սարսափելի լերան վրայ ուսմունք ընելու սկսայ: Եւ արդէն իմ բնակարանիս տեսարանն եւս զիս յայդ կը մղէր: Իմ սենեկիս պատուհանէն կը տեսնէի զՎէսուվիօ, եւ այս տեսարանն, թէպէտեւ յաճախ աննշան, ինծի համար զիւթակսն ձգիչ զօրութիւն մը ունէր: Յերեկներն երկար ժամեր ատոր գազաթը կը դիտէի, անդ կենդանութեան մնացորդ մը գտնելու եւ նշմարելու յուսով, այլ այդ վառարանն յուսահատեցուցիչ անգործունէութեան մը մէջ ծածկեալ կը մընար: Երբեմն երբեմն՝ իմ զինքն ուսումնասիրելու համար ունեցած եռանդնս վարձատրելու համար կը զիջանէր ծխոյ սպիտակագոյն եւ նուրբ սիւնակներ արձակել, որոց բազալըիլ, ձեւանալ եւ բարձրանալը հիացմամբ կը զիտէի: Լերան նորագոյն հրափրփրով ծածկուած կողից վրայ բացուած ծերպէ մը, կամ թէ՛ նոյն իսկ հրաբլխին բերնէն, հազիւ նշմարելի թեթեւ ծուխ մը կը սկսէր ելնել. այդ ծխոյ սիւնն եւս քան զեւս տեսանելի կ'ըլլար, եւ մինչեւ կէտ մը բարձրանալով՝ անդ անշարժ կը մընար, օդոյ վրայ լըրեւ ամպ մը տարածուելով: Այդ ամպն, որ իւր ներքին բաղադրութեամբն այլ հասարակ ամպերէ ամենեւին չէր տարբերէր, ճիշդ անոնց պէս կը վարէր. արեւուն զարկած կողմն ջերմազին եւ փայլուն գոյներով կը ներկուէր, իսկ հակառակ կողմն գորշ եւ մթին գոյներով: Եւ ահա հոգի մը ելնելով զայն իւր ծննդեան վայրէն կը մղէր, եւ նորա կտորները օդոյ մէջ կը ցրուէր: Յերեկոյն այդ տեսարանն փոքր ինչ ժամանակ անցողական չքեղութիւն մը կը զգենայր. հրաբլխին բերաններն բացուելով՝ կաղային նիւթեր կ'արտաքսէին, եւ վառարանին հրաբլխային կրակին նշոյլն ամպերուն վրայ ցլանալով՝ զանոնք վառեալ գոյներով կը ներկէր, ինչպէս կը պատահի հրդեհի ժամանակ երբ նրկինքն ամպամած է: Այդ տեսարանն, կարծես թէ, երկարատեւ փայլակ մի էր. ապա ձերպերն կը փակուէին, տեսիլն կը չիջանէր, եւ օդեղէն հայելին, որ իմ խտտղեալ աչացս բորբոքեալ հոգիներու տեսարան մը ներկայացուցած էր, զիչերուան մթոյն մէջ կը թաղուէր:

Վէսուվիօ լերան հանդարտութեան եւ, այսպէս ըսեմ, անկեղծութեան այս արդի վիճակն կը յիշեցունէր ինձ այն սոսկալի բորբոքումները, որոց այդ լեռն յաճախ տեսարանն եղած

է, եւ առաւել քան զամենայն այդ առաջին ժայթքումը, որ Բրիստոնէական Թուականին 79դ տարին պատահեցաւ, եւ որոյ քանի մը միջադէպերը Կրտսերն Պլինիոս այնպիսի վիպասանական կերպով մը կը պատմէ: Առաջին ժայթքում ըսելով չեմ ուզեր հասկցնել իբրեւ թէ, նախապատմական ժամանակաց մէջ եւ նոյն օրինակ ժայթքմունք պատահած չ'ըլլան. եւ կամ անդել թէ առաւել հին ժամանակաց մէջ Վէսուվիո երբեք բորբոքած չ'ըլլայ: Ընդ հակառակն ամեն գիտնոց համար, որք այս խնդրով դրաղած են, անհրկրայելի է թէ, այդ լեռն կարի հին ժամանակներէ ի վեր գործօն եղած եւ ստորերկրեայ կրակներու ելք մատուցած է:

Նոյն իսկ իւր Օսկեան կամ Պեղասգեան Վէսպիուս (Vesbious) անունն, որ չիջեալ վառարան կը նշանակէ, եւ որ ինքն միայնակ փաստ մի է, եւ այս փաստն յայտնութեան ճշմարիտ նկարագիր մը կը զգենու, եթէ զիտոզութեան առնուի հրաբղիսի վառարանին ձեւն, զոր նորա գագաթն ունէր Աւգոստոսի դարուն մէջ, եւ առաւել քան զամենայն հրաբղիսային նիւթոց այդ ահագին կոյտերն, որք Նաբուլիէն սկսեալ մինչեւ ի Սալէրնօ երկիրը կը ծածկեն:

Հնար է մեղ արդեօք երկրախօսական հետեւութեանց միջոցաւ թափանցել անդր քան զպատմութիւն, եւ ամեն աւանդութեան, ամեն բանաստեղծութեան անձանօթ մնացած իրերը պատմել: Այո՛, անտարախոյս, եւ այս դժուարին գործոյն ձեռնարկելու համար մեզ տարերք պակաս չեն: Եթէ գետնոյ մակերեւութին ներքեւ գտնուող խաւն պեղուի, որ ամբողջովին հրաբղիսային նիւթերէ բաղկացեալ է, յերեւան կու գայ Թուֆօ (Tufo) կոչուած հողաքար մը, որոյ ծովային ծագումն անտարակուսելի է. եւ արդարեւ այս ապառաժին մրրային խաւերուն մէջ Սէրբուլա (Serpula) կոչուած քարացեալ եւ արդի տեսակաց պատկանող օձաձեւ կենդանիք եւ միջերկրական ծովուն մէջ տակաւին տարող տեսակներէն այլ խեցիներ կը գտնուին: Արդ, այս քարին հրեղէն ծագումն նուազ անտարակուսելի չէ. քանզի նորա գտնուածն չեչաքարի բեկորներէ, հրաբղիսային մոխիրներէ, հրափրփրի ապակիացեալ նուրբ կտորներէ, Լաբիլլի (Lapilli) կոչուած փոքրիկ քարերէ, եւ Բուձձօլանա (Puzzolana) կոչուած կակուղ քարին անկանոն կտորներէ կը բաղկանայ: Այս ամեն նիւթերն ի սկզբան անդ ուրոյն եւ անջատք ի միմեանց, ապա կոպճական եւ հողային չաղախով մը ըմբռնեալ եւ զօդեալ

են, եւ չեչաքարային հողաքարի թանձր խաւ մը ձեւացուցած են, փակելով ի ներքս քանի մը ծովային կենդանիներ:

Նաբոլի եւ Հռովմայ չրջակայից հողաքարերն, իրենց ներքին բաղադրութեամբ եւ ծագման ձեւովն, Գաղղիոյ թիւֆօ կոչուած քարէն մեծապէս կը տարբերին: Ի Գաղղիա այս քարերն ամենքն ալ ջրային եւ ըստ մեծի մասին ծովային կենդանեաց բրածոյից բեկորներէ բազկացեալ են: Սորին հակառակն ի Նաբոլի հողաքարերն ամբողջովին կոպճական են, եւ հրաբղիւսովն նիւթերէ, այսինքն չեչաքարէ, մոխրէ, լաբլլի կոչուած փոքրիկ քարերէ, եւ հրափրփրի բեկորներէ, յաւելման միջոցաւ, ձեւացեալ եւ սերտիւ զօդեալ են: Յորմէ կարծր, խիտ, տոկուն, չինուածոց համար ընտիր եւ կարի հաճելի սպիտակագոյն քար մը կը գոյանայ:

Կրնամք ուրեմն աներկիւղ հաստատել թէ, երկրախօսական դարուց ժամանակամիջոցին այս նահանգն ամբողջապէս ջրոց ներքեւ սուզեալ կը մնայր: Փոքր ինչ հեռուն մէկ կողմանէ Արեննիսեան լեռանց կրային կատարքն կը բարձրանային, եւ միւս կողմանէ Սորէնթօի յայնժամ կղզիական երկրին անձուկ նեղուցով մը բաժանեալ բլուրներն. բայց օր մը մինչեւ ցայնժամ խաղաղ եւ անդորր մնացած ալիքներն ուժգին եռացին. ծովուն յատակն, ներքին ոյժերէ մղուելով, սակաւ սակաւ բարձրացաւ, եւ նոր ափունք յերեւան ելան: Ապա, հրաբղխային ոյժերն գործել շարունակելով, նորոգ դուրս եկած երկրին պատառեցաւ, եւ մեծ եւ երկայն ծերպ մը գոյացաւ, եւ ահա երեւեցաւ Վէսսովիօ իբրեւ անհեղեղ կոնաձեւ այտուց, որոյ զաղաթն անդիմադրելի ժայթքմամբ մը ի բարձունս մղուեցաւ: Լեռան շուրջը արտաքուստ պտրտեցէք, մանաւանդ հիւսիսային կողմն, եւ առաւել եւս Մեծ Փոս (Fosso Grande) յորջորջեալ հեղեղատը, եւ զիւրաւ պիտի տեսնէք սպիտակագոյն հողաքարի մը մըրային խաւերը, որոց մէջ ծովային բրածոյք ներփակեալ են: Այսպէս կազմուելով եւ ձեւանալով հրաբուղխս, սկսաւ երկար ժամանակ հուր եւ հրափրփուր ժայթքել: Իւր ժայթքմանց միովն, որ ամենասարսափելին եղած է, իւր արտաքսած նիւթերովն այն ընդարձակ եւ երկայն ծովածոցը լեցուց, որ հին Մարչինաի (արդի Վիէթրի) նեղուցով Սալէրնօի ծովուն կը միանայր, եւ այսպէս կը գոյացունէր Նօլաի, Նօչէրաի եւ Սարնօի անծայր դաշտավայրը:

Այս արկածից եւ աղետից յիշատակն ժամանակաց մթու-

Թեան մէջ կորսուած էր, եւ յորմէ ուրիշ բան չէր մնացած, եթէ ոչ անորոշ աւանդութիւն մը, զոր կը յիշատակէ առաջին անգամ Վիթրուվիուս։ Մի միայն բնագէտը կրնային ի Վէսուվիո հրաբուլիս մը նշմարել։ Ստրաբոն այդ լեռը մեզ կը ներկայացնէ իբրեւ ամենաբերրի ի դարաւանդսն, իւր դագաթն զըլխատեալ, եւ ըստ մեծի մասին միացեալ, բովանդակ անբեր, հրակէզ տեսեամբ, որոյ վրայ կը տեսնուէին խորք եւ խոռոչք, որք լի էին ծերպերով եւ կրացեալ քարերով։ այս ամենայն յայտնի նշանակներ էին թէ, այդ վայրերն երբեմն վառող հրաբուլիւններ եղած, այլ ամեն վառելի նիւթոյ սպառելէն յետոյ մարած էին։ Այդ գիտուն աշխարհագիրն մօտակայ դաշտաց զարմանալի արդասաւորութիւնը այս պատճառով կը մեկնէր, զորս ինքն Քաթանիաի շրջակայ դաշտաց կը հաւասարէր, ուր գետինն էթնաի հրաբլխային մոխրոց հետ խառնուած ըլլալով՝ յուռթի այգեստաններ եղած էին։ քանզի, ըստ իւր կարծեաց, կրացեալ հողն այս կերպով իւր մէջն ունէր պարարտ նիւթեր եւ աղ, որք զայն առուել եւս կ'արգասաւորէին։

Ըստ նկարագրութեան Ստրաբոնի, Վէսուվիո, իւր ժամանակն, այժմեան ձեւը չունէր։ Լերան գագաթն կարի տափակ եւ ճնշեալ ձեւ մի ունէր, փոքրիկ լճերով, անտառներով, մաքսաներով եւ դահալէժ ապառաժներով տեսակ մը դարաւանդ էր։ Մեր արդի ճշդիւ Վէսուվիո յորջորջած լերան հետքն իսկ չկար, որոյ ծագումն ստուգիւ 79 թուականէն յառաջ չէ. քանզի յայտ է թէ, եթէ այդպիսի նշանաւոր կոնաձեւն յայնժամ գտնուած ըլլար, անտարակոյս յիշեալ լատին մատենագիրն զայդ պիտի յիշատակէր։ Այդ առաջին մեծ խառնարանին կամ վառարանին, որ հաւանականաբար ամբողջ եւ կատարեալ շրջանակ մը կը կաղմէր, մի մեծագոյն մասն տակաւին կայ եւ մնայ եւ կը նշմարուի ի կիսաշրջան կատարս, որք կը բարձրանան ի հիւսիսային կողմն, եւ զոր այժմ Սոմմա (Somma) կը կոչեն։ Ուստի արդի Վէսուվիոն կարի բազմադան ձեւ մի ունի։ Ա. Սոմմա (Somma), այսինքն Վէսուվիոի նախկին կոնաձեւին մնացորդն, ճիշդ այնպէս, որպէս էր Ստրաբոնի ժամանակ. Բ. Բատիմէնթինա (Padimentina) պատշգամաձեւ կամ դարատափաձեւ բլուրն, որ ի հարաւոյ Վէսուվիոի արդի կոնաձեւին խարխիւր կը շրջապատէ, եւ որ նախկին շրջանակին անկատար մի մնացորդն է. Գ. Աթրիո տէլ Գաւալլօ (Atrio del Cavallo) Գաւիթ Զիոյ, զոր այսպէս կը կոչեն, քանզի անոր ի կոնաձեւն եղնոյ

զբօսաշրջիկ ճանապարհորդք, անդ իրենց ձիերը կը թողուն, որ հինգ հարիւր մէջը լաշնութեամբ խորին հովիտ մի է, եւ որ Սօմմաին եւ արդեան կոնաձեւին մէջ տեղն գտնուող նախկին վառարանին կը պատկանի. Դ. 79 թուականին ժայթքումէն ձեւացած եւ գոյացած արդի մեծ կոնաձեւն է, եւ Ն. Նորա մեծ վառարանն. 2. Երկու փոքրիկ կոնաձեւք, որք յետին ժամանակները պատահած ժայթքմանց արգասիքն են ի յատակն վառարանին, որոց իւրաքանչիւրն վառարանաձեւ բերան մը ունի: Այսպէս է այժմ հրաբլիսի տեսին. տեսիլ արդարեւ ահաղին եւ լի տխուր սպառնալեօք. բայց Գրիստոնէական թուականին առաջին դարուն, այդ լեռն այգօրինակ տխուր տեսիլ մը չունէր, որպէս ի վեր անդր ըսի: Նախ քան եւ մերձ ի մեծ յեղաշրջումն, որ զայն վեր ի վայր պիտի ընէր, երջանիկն Կամպանիա, որպէս հինք կը կոչէին, խաղաղ, ժպտալի, եւ զինքն գողցես շոայլութեան, զեղխութեան եւ զբօսանաց տուած էր: Կամպանիա անգուգական կլիմա մի ունէր, ուր երկնից մեղմաշունչ զեփիւռն իւր քաղցր եւ բարերար աղղեցութիւնը կը զգացունէր. զօրաւոր եւ ճոխֆրնութիւն մը անհամեմատ արդասաւորութեան մը զանձերը աննախանձ կը շոայլէր, եւ իւր ծովափունք, որք մուսայից Եղիսեան դաշտերն էին, մեծամեծ արանց եւս սիրելի մեկուսարանն եղած էին: Նոյն իսկ աշխարհակալք այդ գլեթիչ եւ հմայիչ նահանգը նախամեծար կ'ընտրէին եւ կը սիրէին, եւ այդ կլիմային քաղցրութենէն եւ վախկութենէն զրաւեալ, զայն զարդարած եւ գեղեցկացուցած էին: Սպառնալիք մը միայն լերան բարձունքէն եկած էր՝ երբ Սբարթաքոս իւր տասն հազար սուսերամարտերէ կազմեալ դունդը Վէսուվիօի նախկին վառարանին վրայ բանակեցուցած էր. այլ այդ հրաբլիսային սպառնալիք մը չէր, եւ յայլուստ այդ սոսկալի աւազակներն, չըջակայ բնակչաց համար, անհամեմատ առաւել սոսկման պատճառ էին, քան թէ վառարանին չիջեալ հուրն: Այդ երջանիկ ծովափանց վրայ ցնծութիւն եւ զբօսանք միայն կը տիրէին:

Առաջին ազդն սարսափելի աղետին, որ կը պատրաստուէր քանդել եւ աւերել Հէրքուլանում, Բոմբէի, Սթապիա, Բէթլինա, Օբլոնթի, Թէքլանօ եւ այլ նուազ նշանաւոր քաղաքներ, աւաններ եւ գիւղերը, որոց անուանք մինչեւ ցմեղ հասած չեն, սասն եւ վեց տարի յառաջ տրուեցաւ Կամպանիոյ նահանգին: Ահազին երկրաշարժ մը 63 թուականին հիմն ի վեր տապալեց վե-

րոյիչեալ այդ ամեն քաղաքները, եւ տարածեցաւ մինչեւ ցՆա-
բօլի: Սնեեկա, որ ճիշդ այն ժամանակ կ'ապրէր, իւր Բնական
Խնդիրք երկասիրութեան մէջ անոր նկարագրութիւնը թողած
է մեզ: «Կամպանիոյ հռչակաւոր քաղաք Բոմբէի, կ'ըսէ, որոյ
մօտն մի կողմանէ Սօրբէնթօի եւ Սթապլիտի, եւ միւս կողմանէ
Հէրքուլանումի ավունքն իրենց (վէտ ի վէտ) խորշերովն զեղե-
ցիկ ծովածոց մը կը կազմեն, որպէս նաեւ իւր չրջակայք ներ-
կայիս աւերեալ են երկրաշարժէ մը, որ այս ձմեռ պատահեցաւ,
այսինքն այնպիսի եղանակի մը մէջ, զոր մեր նախնիք այդօ-
րինակ վտանգներէ զերծ կը համարէին: Կամպանիա, մինչեւ մեր
օրերն, երբեք առանց երկիւղի չէր ապրած. թէպէտեւ ճշմարտիւ
երբեք վնաս մը կրած չէր, այլ միշտ եւ մի միայն երկիւղ ու-
նեցած էր. բայց փետրուարի Նոնին (Հինգերորդ օրն), Բէկու-
լուսի եւ Վիրճիլիուսի Հիւսպատոսութեան ժամանակ, գետնոյ
բուռն սասանութիւններէն ըստ մեծի մասին աւերեցաւ: Հեր-
քուլանումի մի մասն կործանեցաւ, եւ մնացածն եւս տակաւին
վտանգէ զերծ չէ: Եթէ Նուչէրիտի զաղթականութիւնն սպառ-
սպառ չքանդեցաւ, այսու հանդերձ անխնայ հարուածեցաւ:
Նաբօլի առաւել անհատական, քան թէ հասարակային վնասներ
ունեցաւ, եւ այս ահաւոր արկածէն կարի թեթեւ վնասներ կը-
րեց: Լերանց զաղաթին կառուցուած շատ մը քաղաքներ ան-
վնաս սասանութիւններ միայն զղացին: Կ'ըսեն թէ, վեց հար-
իւր խաշանց հօտ մը խեղդամահ եղած ըլլայ, թէ շատ մը ար-
ձաններ ինկնալով կոտորած ըլլան, եւ թէ կը հանդիպին մար-
դիկներ, որք այս աղետալի արկածէն սարսափելով, ցնորեալ եւ
ուշաթափ կը շրջին զաշտերու մէջ:»

Այս արկածէն յետոյ, Կամպանիոյ թշուառ բնակիչքն սկսան
ամեն կողմ իրենց աւերակները վերականգնել, իրենց բնակա-
րանները նորոգել, եւ փոքր առ փոքր անցեալ ժամանակաց զու-
արթ, երջանիկ եւ անփոյթ կեանքը սկսան վերստին վարել: Այս
ժամանակամիջոցին, հրաբլիտային ոյժք եւ զօրութիւնք, որք վե-
րազարթման առաջին նշանակ մը տուած էին, ի ծածուկ, ան-
ձայն եւ առանց արտաքին նշանի մը կը ծփային եւ կ'եռային:
Վերջապէս օր մի յանկարծ ամենաբուռն պայթմամբ ժայթքե-
ցան այս զօրութիւնք: Այս ահաւոր արկածն Տիտոսի կայսերու-
թեան ժամանակ, Քրիստոսի 79. դ. թուականին պատահեցաւ:
Բնութեան գործած այս զարմանալի եւ ահազին կործանման եւ
յեղաշրջութեան մանրամասն պարագայները սարսափմամբ կը

կարդամք Պլինիոս Կրտսերի կրկին նամակաց մէջ, զորս առ Տա-
կիսոս առաջած էր: Մեծ պատմագիրն իրմէ, իւր մօրեղբոր,
այսինքն Պլինիոս Երիցու կամ Բնադիտի, մահուան պարագայից
նկատմամբ տեղեկութիւններ խնդրած էր, զանոնք իւր ժամա-
նակագրութեանց մէջ յետնոց աւանդելու համար: Պլինիոս Կրտ-
սեր անոր այսպէս կը պատասխանէ:

«Իմ մօրեղբորս մահուան վերաբերեալ ամեն մանրամասն
պարագայները կ'ուզես գիտնալ, զանոնք յետնոց աւանդելու հա-
մար: Այս մարդասիրութեանդ համար շնորհակալ եմ քեզ. քան-
զի տպանով եմ թէ, ինքն ատկէ անմահական փառք մը պիտի
ստանայ, եթէ դու Հստին մատենագրաց շարքին մէջ անոր տեղ
մի շնորհես, թէպէտեւ ինքն կորած ըլլայ այնպիսի արկածով
մը, որ մեր աշխարհին գեղեցկագոյն երկիրները աւերեց, եւ իւր
մահուան պատճառ եղաւ անմոռանալի արկած մը, որոյ յիշատակն
պիտի յաւերժացունէ իւր անունը՝ այն քաղաքաց եւ ժողովր-
դոց անուան հետ, որք նոյն դժբաղդութեան մասնակից եւ վի-
ճակակից եղան: Թէպէտեւ ինքն շատ մը զրքեր դրած է, որք
յաւիտեանս պիտի մնան, այսու հանդերձ կարծեմ թէ քու եր-
կասիրութեանցդ անմահութիւնն ոչ սակաւ պիտի նպաստէ իւր
խոյն անմահութեան, զոր ինքն կը յուսայ եւ կը սպասէ: Իմ մասիս,
երջանիկ կը համարիմ զանոնք, որոց աստուածք զրուելու ար-
ժանի գործեր ընելու, եւ կարդացուելու արժանի գրքեր գրելու
շնորհը եւ տաղանդը տուած են, եւ երջանկագոյն եւս զանոնք
կը համարիմ, որք այս կրկին լաղզին հանդիպած են: Իմ մօ-
րեղբայրս, թէ՛ քու եւ թէ՛ իւր երկասիրութեանց շնորհիւն, այս
վերջնոց կարգն պիտի դասուի:» Այս գովասանական յառաջաբա-
նէն յետոյ, Պլինիոս այդ պատահարը այսպէս պատմել կը սկսի:

(Շարայարելի)

Ներսէս Մ. Վ. Աճէմեան

Զմմառի Կարուդիկէ Հասարակութեան Էրբեմն Հայրապետանիստ Մայր վանքին Խմբագրութեան ուղղութեամբ Է հետեւեալն:

Դէպք Ահաշոր

Յ 2 Փետրուարի, Ի տօնի գալստեան Տեառն Ի Տաճարն, յորժամ մեծաշուք հանդիսիւ մատչէր Զայնաւոր Պատարագ յնկեղեցւոյ վանաց Փոխման Ս. Կոյս Աստուածածնին Ի Զմմառ, եւ այն ինչ երգէին «Գոհութիւն եւ փառաբանութիւն», միադնեցան յանկարծ երկինք, եւ յական թօթաիւն՝ անագին իմն ճայթմամբ բարկաճայթ ամպոց էջ կայծակ, զգմբէթ եկեղեցւոյն առեալ իւր նպատակ, որ թէ անկանէր՝ մեծ մասն հասարակութեան ընդ հարիւրաւոր ժողովրդականաց թաղէր ընդ փլատակօք: Մերձաւորութիւն ամպոց խտացելոց ապիկար կացուցին զերկոսին շանթակալն յամբոխիւ զհարուածն անեղ եւ զուսպ ունել զայն. մին ճմլեցաւ Ի զլուխն՝ իբրեւ հարուած քարի ընկալեալ, եւ միւսն կորաքամակ եղեւ, ուստի եւ բոլոր սաստկութիւն ուղղեցաւ Ի զմբէթն կոյս: Մահագոյժ էր հարուածն, եւ կորուստն անհրաժեշտ: Այլ աստանօր երեւեցաւ յայտնի խնամք Ս. Աստուածածնին պաշտպանի վանացոյ զի իբր Ի հըզօրագոյն զօրութենէ յետս ընդ կրունկն մղեալ շանթն Ի բիւր մասունա փեռեկեցաւ: Մասն մի մեծ՝ զինչ գնդակ թնդանութայ անկեալ Ի խելս ջրհորոյն եմուտ յազուգայն ջրոյ, որ ընդ սեղանատամբ եւ անցեալ դնաց հետախաղաղ, բեկոր մի միջամուխ եղեւ մինչեւ Ի սրահ զպրոցին ընդ թանձր կամարան, ոչ ինչ լիւս գործեալ, երկու կոտորակք ընդ երկու շանթարգելան անցեալ դնացին, մին խորտակեալ զամենայն ապակիս, որք հանդիպեցան Ի ճանապարհի եւ զկարաս ձիթապտոյ. իսկ միւսն իջեալ ընդ ընկուղենեաւ, եւ չարժեալ զքարինս աստիճանաց որ արտաքոյ վանաց, անհետ եղեւ: Բեկոր մի ընդ հիւսիսային որմն էջ յեկեղեցին, եւ բրեալ զծիւին Ի զուրս ոստեաւ առ խոստովանարանին զոր Ի բաց մղեաց, եւ որ առ նովաւ նստեալն էր զերիտասարդն Միլհէմ վէօհպի յերկիր տապալեաց, Ի ծուէնս պատանեալ զկօշիկ ոտից նորա, լուծաւ արծաթի շղթայն կե-

նաց փայտին, որ ի սլարանոցին, այլ տուր Ս. Նշանին նոյնպէս արծաթի, ոչ վնասեցաւ իւրք, երկու արծաթ Բեճեֆէ, որ ի զօտիան՝ մածան ընդ միմեանս. ժողովրդականք զմիմեամբք թաւալղոր խաղացին, եւ աշակերտք յեկուս խումբս բաժանեալ կացին ի գուճս յերկուս անկիւնս դասուն, եւ առ հասարակ կարդային առ Տէր եւ առ Ս. Կոյսն ահաբեկ. Հարկ եղեւ մեծաւորին քաջաբեր բանիւք հանդարտել զնոսա. Պատարաքն յառաջեալ աւարտեցաւ անձայն, եւ առ հասարակ մեկնեալ յեկեղեցւոյն, փոյթ մեծ եղեւ ի դարման ամենեցուն, զի մի յերկիւղէ վնաս ինչ կրեսցին, քանզի ոմանք ի ժողովրդենէն նուաղեալ էին. Իբրեւ օտարք մեկնեցան եւ վանականք հանդարտեցան, ժողովեաց զնոսա մեծաւորն յեկեղեցին առնել աղօթս չնորհակալութեան, յայց ելին Ամենասուրբ խորհրդոյ Հաղորդութեան եւ հրաշագործ պատկերի Ս. Աստուածածնին, եւ երգեցին ջերմեռանդն սրտիւ զՍուրբ Աստուածն, զՄայր Սուրբն եւ զԼիթանիայն Ս. Աստուածածնին. Երեք աւուրք պարապոյտուան աշակերտաց, որ օգտեաց յոյժ մասնաւանդ կրտսերաց, մոռանալ զանցան. Փառք բարերարին, եւ ոչ մի ոք կրեաց ինչ եւ վանականքն մնացին անփորձ՝ պահպանեալք ի խնամոց Տեառն. որպէս եւ ժողովրդականք. Նիւթական վնասք են իբր քսան ապակիք, որք նորոգեցան անդէն, կարաս մի, եւ սլաքք շանթակալաց, զորս պարտ է ուղղել եւ օծանել յսակի. Եւ բաց յայտմանէ չկայ այլ ինչ ամենեւին:

Գրեցաւ ի 14 Ապրիլի յաֆն 1894

ՄԱՆՐ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՔ

Հռոմայ Բանանայապետներուն սովորական տարիքը:

Տարւոյն մէջ երեք չորս անգամ լրացրական աշխարհքը կաթողիկէից ահ ու օտարաւի կ'աղղէ. Բանանայապետը մահա մերձ է, ահա՛ օրուան մեծ լուրը, ժամանակէ մ'ի վեր Եւրոպիոյ բայց զլսաւորաբար ետեղական լրագիրք Լեւոն ժ.ի ծանր հիւանդ ըլլալը կը ծանուցանեն: Այս լուր որ եւ է ստուշու թիւն մը հունի, որովհետեւ Լեւոն ժ. Գ. ղերազանցօրէն կուրծք կուտայ իւր ուսոյ վրայ ծանրացող բեռան. ներկայապէս քաջառողջ է եւ մարդկօրէն խօսելով դեռ երկար տարիներ ղեկեղեցին պիտի կառավարէ:

Ստուգիւ զարմանալի բան մ'որ կայ այն է թէ Սրբազան Բանանայապետը խիստ սակաւ ծերացած է տասնութ տարիէ ի վեր. եթէ իւր հասակը զոյգն ինչ կըած է, իւր ղիմաւորներն ու աշայ կենդանութիւնը, անվովովս մնացած են:

Այս հանգամանաց մէջ, ոչ ոք ուրեմն կրնայ տարակուսիլ թէ ջրարոյժ Բնայր Բանանային մարգարէութիւնը չի կատարուի: Ունկնդրութեան մը պահուն դերմանացի մեծահամբաւ Բանանայն խոնարհաբար յայտարարեց Ս. Բանանայապետին թէ հարիւր տարեկան պիտի վախճանի: Այս մարգարէութիւնը առաջինն չէ, դեռ այս օրերս Լեւոն ժ. Գ. Գաղղիացի Եպիսկոպոսի մը կը պատմէր ծերուկ Միսնձի մը յարեւմտան մարգարէութիւնը: Սրղի Հռոմայ Գահակալը Բանանայապետոսոց շարքին 236րդն է եւ 16 տարի է որ կը կառավարէ Եկեղեցին:

Պիոս Թ. երեսուն տարի գահակալած է, ուրեմն ճիշդ Լեւոն ժ. Գ. Իր Նախորդին կէս մասը լրացուցած է:

Յայտօր միայն տասն Բանանայապետներ կան որ 16 եւ սուելի տարիներ Պետրոսի Գահին վրայ բազմած ըլլան:

Ս. Զեփիաթիմոս. տասնութն տարի քանանայապետութիւն ըրաւ. Դամասկոս տասնութ, Լեւոն Մեծ քսան մէկ. Աղեքսանդր Գ. քսաներկու, Իննովկէնտիոս Գ, տասնութ. Կղե-

մեւ ժԱ. քսան ու մէկ, Պիոս Զ. քսան ու չորս. Պիոս Է. քսան ու երեք եւ Պիոս Թ. երեսուն երկու:

Գահակալելու Միջին ժամանակամիջոցն հինգ կամ վեց տարի է. տասնութերորդ եւ տասնիններորդ դարերու մէջ եւեթ Գահանայապետները սկսան երկար տարիներ զնկեղեցին կառավարել:

Լեւոն ժԳ.ի գահակալութիւնն ճիշդ եռապատիկն է սովորական գահակալութիւններուն ժամանակամիջոցին:

*
**

Կարմիր Հաւկիթ

Հին Քրիստոնեայք սովորութիւն ունէին Ձատկին իրարու կարմրաներկ հաւկիթներ ընծայ զրկել 'ի նշան Քրիստոսի Հրաշափառ յարութեան առթիւ իրենց զգացած ուրախութեան: Ահա այս սովորութեան սկզբնաւորութեան աւանդական պատմութիւնը: Alius Lampridius Պատմագիրը (Դ. Դար յետ Քրիստոսի ծննդ.) կը գրէ թէ՝ Աւրելիոս Սեւերոսի մայրը ծննդաբերութեան օրն իսկ պարգեւ կ'ընդունէր կարմրաներկ հաւկիթ մը: Հեթանոս Տիկինը այս պարգեւին մեկնութիւնը խնդրեց քրմապետէ մը. «Օրին մէկը որդիդ իշխան պիտի ըլլայ» պատասխանեց հեթանոս կրօնին ներկայացուցիչը: — Այս պատասխանը գաղտնի պահեց Տիկինը, որպէս զի իւր նորածին ճըղճիմ մանուկը անգութ եղանակաւ մահուան չի դատապարտուի ժամանակակից իշխանէն: 224 թուականին Աւրելիոս Սեւերոս Կայսր հրատարակուեցաւ, որով Քրմապետին մարդարէութիւնը իրականացաւ: Եւ որովհետեւ Կայսեր քնաւորութիւնը հեղ էր եւ իւր անձը սիրելի Հռովմայեցւոց, Հեթանոսք ընդգրկեցին այս սովորութիւն եւ Կարմիր հաւկիթ կը զրկէին այն անձանց, որոնց բարի յաջողութիւն մաղթել ուզէին: — Քրիստոնեայք ալ այս սովորութեան հաւատարիմ մնացին եւ անոր կրօնական երեւոյթ մը տուին, եւ սկսան իբր յուշարար յիշատակ մ'իրարու յուղարկել Յարութեան Տօնին օրը:

*
**

Եկեղեցական առաջին զանգակը

Կամպանիոյ Nole քաղքին Մայր Եկեղեցին այս օրերս կը տօնէ իր զանգակին քսան ու հինգ տարուան յորեկանը:

Ս. Քօլէն որ 353ին ծնած է Պորտոյ քաղքին մէջ եւ Nole քաղքին Եպիսկոպոսն էր, առաջին անգամ ըլլալով սկսաւ զանգահարութեամբ Հաւատացեալները եկեղեցական պաշտամանց հրաւիրել:

Այս սովորութիւնը տակաւ սկսաւ ընդհանուր ըլլալ, այնպէս որ Ալուէն, Մեծին Կարողոսի Դաստիարակն, իբր չատ հին սովորութիւն կը նկատէ Եկեղեցեաց մէջ զանգակ զործածելը:

Կամպանիոյ Nole քաղաքն կրնանք ուրեմն զանգակներու հայրենիքն նկատել. այս պատճառաւ է որ Իտալերէն եւ Լատիններէն լեզուներու մէջ զանգակին Campanoe կամ Noloe ըսած են:

Յ. Բ. — Ա. Բ. Բ. Բ. Ա. Բ.

ՊԱՏԱՐԱԳԱՄԱՏՈՅՑ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ — ԿՐՕՆԱԿԱՆ

Շաբաթափոխն (*)

ՈՍԿ. — Տէր Աստուած ամենակալ միայն սուրբ որ ընկալար զպատարագս գոհութեան աղաչողացս զքեզ 'ի բոլոր սրբաւորս, ընկալ եւ զմեր մեղաւորացս զխնդրուածս եւ մատո 'ի քո սուրբ մատուցարանդ, եւ բաւականացո զմեզ մատուցանել քեզ զընծայս զայս եւ զգնումն հոգեւորական վասն մեղաց մերոց եւ ժողովրդեանս անգիտութեան եւ գտանել առաջի քո շնորհս հոճոյացեալ քեզ պատարագս մեր, եւ բարերար Հոգիդ քո շնորհաց բնակեացէ 'ի մեզ եւ յառաջադրեալ յընծայս յայս եւ յամենայն ժողովուրդս քո այս:

(*) Տէս Պատիւի Ե. Կարէ Ընդ 2:

«Սարկաւագն. — Ընկալ կեցո եւ ողորմեա եւ սահեա ըզմեզ քոյն շնորհիւդ:

Զօրս ողջոյն սրբութեամբ՝ խաղաղութեամբ եւ առանց մեղաց անցուցանել 'ի Տեառնէ՝ խնդրեսցուք: Զհրեշտակ խաղաղութեան՝ զառաջնորդ հաւատարիմ՝ պահապան անձանց մերոց եւ մարմնոց 'ի Տեառնէ խնդ:

Զքաւութիւն եւ զթողութիւն մեղաց եւ յանցանաց մերոց 'ի Տեառնէ խնդ:

Զբարին եւ զօգուտն անձանց մերոց եւ զխաղաղութիւն աշխարհի 'ի Տեառն:

Զմնացուած կենաց մերոց խաղաղութեամբ եւ ապաշխարութեամբ անցուցանել 'ի Տեառն: Զքրիստոնէաբար, զանցաւ, առանց ամօթոյ եւ խաղաղութեամբ եւ բարեբանութեամբ զլըս կենաց մերոց յահել ատեանն Քրիստոսի 'ի Տեառնէ խնդ:

Զամենասուրբ, զանարատ, եւայլն:

«Քահանայն 'ի ձայն. — Վասն զթութեանց միաճնի Որդւոյ քո ընդ որում օրհնեալ ես հանդերձ ամենասուրբ եւ բարերար եւ կենդանարար Հոգւովդ քով, այժմ, եւայլն:

«Քահանայն. — Խաղաղութիւն ամենեցուն:

«Սարկ. — Ողջոյն տացուք միմեանց եւ միաբան ասասցուք. — «Ե» ապա», — Զղրունս զղրունս իմաստութեամբ զգուշացուք:

«Ե» ժողովորդն ասէ զՀաւատամքն:

«Սարկ. — Բարւոք կացցուք, ահիւ կացցուք, զգուշացուք խաղաղութեամբ մատուցանել զսուրբ քաւութիւնս:

«Քահանայն 'ի ձայն. — Շնորհք Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ սէր Աստուծոյ Հօր եւ հաղորդութիւն Հոգւոյն սրբոյ՝ եղիցի ընդ ամենեւին ընդ մեզ 'ի վեր ընծայեցուցուք զսիրտս եւ Գոհացուք զՏեառնէ:

«Քահանայն խորհրդաբար. —

Ինչպէս յիշատակեցինք 'ի վերոյ՝ Պատարադին նախադրունքն Երախայից եւ Հաւատացելոց հաւասարապէս մատչելի էր. ապա Երախայք մեկնեցան եւ սկսաւ Հաւատացելոց Պատարադն: Սակայն վերջնոց մէջ ալ ամենքն միասին չէին կարօղ անխտիր ներկայ լինել եւ կամ մերձենալ Ս. Խորհրդոյն, կար մաս մը թերահաւատից՝ ասպաշխարողաց, եւայլն, որ թէպէտ մկրտեալ՝ սակայն հաւատացեալ հօտէն զատուած կը համարուէին մասամբ մը, վասն զի Ս. Խորհրդոց չէին կարօղ մերձենալ. այդպիսիք զրանց վա-

կուելուն դուրս պիտի ելլէին եւ պաշտօնեայք զգուշանային զոներուն՝ որպէս զի անարժան մի ներս չգտնուի եւ չմտնէ։ Այսպէս Բուն խորհրդական Պատարագն կ'ըսիսի այլ եւս Քահանային շնորհածիր օրհնութեամբն. «Շնորհք Տեառն մերոյ Յիսուսի» եւայլն։

«Քահանայն խորհրդաբար.

ԲԱՐՍ. — Որ ետք Տէր՝ Տէր Աստուած, Հայր ամենակալ, երկրպագելի, արժան է ճշմարտապէս եւ իրաւ եւ պատշաճ՝ ՚ի մեծ վայելչութիւն սրբութեան քո զքեզ գովել, զքեզ հռչակել, զքեզ օրհնել, քեզ երկիր պագանել, զքէն գոհանալ, փառաւորել զքեզ զմիայնդ ստուգապէս զէդ Աստուած, եւ քեզ մատուցանել խոնարհեալ սրտիւ եւ անձամբ բեկելով զբանաւոր պաշտօնս մեր զայս. զի դու ես որ շնորհես մեզ զգիտութիւն քումք ճշմարտութեան. եւ ո՛ր բաւական իցէ պատմել զօրհնութիւնս քո եւ կամ կարասցէ ՚ի միտ առնուլ զօրհնութիւն քո, կամ պատմասցէ զսքանչելիս քո յամենայն ժամանակի։ Տէր ամենայնի, իշխան երկնի եւ երկրի եւ ամենայն արարածոց երեւելեաց եւ աներևութից, որ նստիս յաթոռ փառայ եւ հայիս յանդունդս, անսկիզբն, անտես, անհաս, անպարագրելիդ, անխորիոխելիդ Հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի մեծին Աստուծոյ եւ փրկչին յուսոյն մերոյ. որ է պատկեր բարերարութեան քո, կնիք նոյնաորպէս որ յինքեան ցուցանէ զքեզ զՀայրդ, Բանն կենդանի, Աստուած ճշմարիտ, յաւիտենից իմաստութիւնն, կեանք, սրբութիւն, զօրութիւն եւ լոյս ճշմարիտ, յորմէ ելանէ Հոգիդ սուրբ, Հոգին ճշմարտութեան, շնորհք որդեգրութեան, առհաւատչեայ հանդերձելոյ ժառանգութեանն, երախայրիք յաւիտենից բարութեան, կենդանացուցիչ զօրութիւն, աղբիւր սրբութեան, յորմէ ամենայն արարածք բանաւորք եւ իմանալիք հաստատեալ՝ քեզ սպաս հարկանեն եւ քեզ փառաբանութիւնս վերառաքեն, զի համադրք ծառայք քո են։ Զի զքեզ օրհնեն Հրեշտակք, Հրեշտակապետք, Աթոռք, Իշխանութիւնք, Պետութիւնք, Տէրութիւնք, Զօրութիւնք, եւ բազմաչեայ Քերովբէք, չուրջ զքեւ Սերովբէք, վեց թեւք միոյ եւ վեց թեւք միոյ, երկուքն ծածկեն զդէմս նոցա եւ երկուքն զոտս եւ երկուքն թռուցեալք, աղաղակեն մի առ մի անղաղար բերանով, անլուելի փառաբանութեամբ։

ՈՍԿ. — Արժան եւ իրաւ զքեզ հռչակել, զքեզ օրհնել, զքեզ գովել, զքէն գոհանալ, երկիր պագանել ընդ ամենայն տեւ

զիս տէրութեանդ քո. զի դու ես Աստուած անձառ, անխմանալի, անստեւ, անհաս, էն 'ի դոյն մշտնջենաւոր եւ էդ. դու եւ Միածին քո Որդի եւ Հոգի քո սուրբ: Դու յոչէից կոչեցեր զմեզ 'ի լինելութիւն, եւ զանկեալքս 'ի մեզս խնդրեցեր միւսանգամ եւ ոչ ընկեցեր յերեսաց արարեալ զամենայն, այլ մինչեւ յերկինս առաջնորդեցեր մեզ եւ զհանդերձեալ զարքայութիւն քո շնորհեցեր: Վասն այսր ամենայնի գոհանամք դքէն եւ զմիածին Որդւոյ քո եւ զՀոգւոյդ սրբոյ, եւ վասն որոց զիտեմքն եւ զորս անգիտանամք՝ յայտ եւ անյայտ բարերարութեանցդ վասն մեր եղելոց: Դոհանամք եւ վասն սպասաւորութեանս այս զքէն՝ յոր առաւել քան զկար մեր զօրացուցեալ արժանաւորեցեր, եւ կարգեցեր առաջի քո հազարս հրեշտակապետաց եւ բիւրս հրեշտակաց, քերովքէս եւ սերովքէս, վեցթեւեանս, բազմաչեայս, փառաւորս եւ թեւականս, որք

Քահանայն 'ի ճայն. — (Բարս, եւ Ոսկ, միասին).

Ձյաղթական նուաղս երգեն, դոչեն, աղաղակեն եւ ասեն: Դասն. — Սուրբ. Սուրբ. Սուրբ:

«Քահանայն ի ծածոսկ.

ԲԲՍ. — Ընդ այսպիսի երանելի Զօրութիւնսդ՝ Մարդասէր Տէր՝ եւ մեք մեղաւորքս դոչեմք եւ ասեմք. սուրբ ես ճշմարտապէս եւ ամենասուրբ, եւ անչափ է մեծ վայելչութիւն սրբութեան քո, արդար ես յամենայն 'ի գործս քո, զի 'ի դատաստան արդարութեան եւ ճշմարտութեան ամեր զամենայն ինչ զմեր. զի արարեր զմարդն առեալ հող յերկրէ 'ի պատկեր քո Աստուած. եւ եդեր դնա 'ի Դրախտին փափկութեան, զանմահական կեանս եւ զվայելս յաւիտենից բարեաց՝ պատուիրանաց քոց պահպանութեամբ՝ ցուցեալ նմա, այլ յանսաստելն նորա քեզ ճշմարտիդ Աստուծոյ արարչիդ իւրոյ՝ եւ 'ի մեռանելն 'ի ցանկութիւնս մեղաց իւրոց՝ արտաքսեցեր արդար դատաստանաւդ Տէր 'ի զրախտէն յաշխարհս յայս եւ դարձուցեր 'ի հող ուստի առաւ, եւ զվերադարձի նորա փրկութիւն տնտեսեցեր Բրիստոսիւ քով: Զի ոչ դարձուցեր զերեսս քո յորմէ արարեր բարերար, եւ ոչ մոռացար զգործս ձեռաց քոց, այլ այց արարեր բազումս սիրով ողորմութեան քո. առաքեցեր մարգարէս, արարեր զօրութիւնս 'ի ձեռն սրբոց քոց ընդ ալդս հաճոյացեալս քեզ հանապաղ. կոչեցեր զմեզ բերանով ծառայից քոց մարգարէից, աւետարանեալ մեզ զհանդերձեալ փրկութիւնն. ետուր օրէնս յօգնականութիւն, կարգեցեր հրեշտակս 'ի պահպանութիւն, եւ 'ի դալ լրման ժամանակաց կոչեցեր զմեզ Որդւովդ քով որով

գլխախտեանն արարեր. որ է ճառագայթ փառաց քոյ եւ նկառազիր էութեան քո. որ արար զամենայն բանիւ զօրութեան իւրոյ, ոչ յափշտակութիւն համարեալ զլինելն հաւասար քեզ Աստուած եւ Հայր, այլ Աստուածն նախայաւութեան 'ի վերայ երկրի տեսաւ եւ ընդ մարդկան շրջեցաւ, 'ի սրբոյ Կուսէն մարմնացաւ, զանձն ունայնացոյց զկերպարանս ծառայի առեալ, կերպարանակից եղեալ խոնարհութեան մարմնոյ մերոյ՝ զի զմեզ պատկերակիցս արասցէ նմանութեան փառաց իւրոյ: Եւ զի 'ի ձեռն մարդոյ մտին մեզք յաշխարհ եւ մեզօքն Մահ՝ հաճեցաւ միածին քո Որդի որ է 'ի ծոց քո Աստուած եւ Հայր՝ լինել 'ի կնոջ, 'ի Սրբոյ Աստուածածնէն եւ 'ի միշտ Կուսէն Մարիամայ, եւ եղեւ ընդ օրինօք զի զմեզս 'ի մարմնի իւրում դատապարտեսցէ. զի որք մեռան յԱդամ կենդանացին 'ի նա Քրիստոսիւ քով. եւ բնակելոյն յաշխարհիս յայսմիկ հոտուր օրէնս փրկութեան, ազատեցեր զմեզ 'ի մոլորութենէ կոտց եւ մերձեցուցեր 'ի գիտութիւն քո ճշմարտոյ Աստուած, Հայր. արարեր զմեզ ժողովուրդ սեպհական նմա, քահանայութիւն արքայական, ազգ սուրբ. մաքրեցեր ջրով եւ սրբեցեր Հոգւովդ սրբով, հոտուր զնա փրկանս մահու՝ յոր արդելաք վաճառեալք ընդ մեզօք, եւ 'ի ձեռն խաչին դարձայց 'ի դրախտն Ադին. եւ զի լցուսցէ զամենայն ինչ զիւր՝ ելոյժ զցաւս Մահու, եւ յարուցեալ յերրորդ աւուր՝ ճանապարհ հորդեաց ամենայն մարմնոյ 'ի մեռելոց յարութիւն. եւ զի չէր հնար յաղթել յապականութենէ առաջնորդին կենաց՝ եղեւ առաջին պտուղ ննջեցելոց, անդրանիկ 'ի մեռելոց. եւ զի յառաջեսցէ քան զամենայն ինքն յամենայնի՝ համբարձաւ յերկինս եւ նստաւ ընդ աջմէ մեծութեան քո 'ի բարձունս, եւ եկեսցէ հատուցանել իւրաքանչիւր ըստ գործս իւր:

Եւ եթող մեզ յիշատակ փրկագործ չարչարանաց իւրոց՝ դորս մատուցաք ըստ իւրում պատուիրանի. զի հանդերձեալ նորա եղանկ կամաւորութեամբ յահագինն եւ 'ի կենդանարարն Մահ՝ 'ի գիշերին յորում ետ զանձն վասն կենաց աշխարհի՝ առեալ հաց 'ի սուրբ եւ յանապական ձեռս իւր՝ մատոյց քեզ Աստուած Հայր, գոհացաւ, օրհնեաց, սրբեաց, երեկ,

ՈՍԿ. — Ընդ այսպիսի երանելի զօրութիւնսդ եւ մեք մարդասէր Տէր՝ գոչեմք եւ ասեմք. սուրբ ես եւ ամենասուրբ՝ Դու եւ միածին քո Որդի եւ Հոգի քո սուրբ եւ սքանչելի փառք քո, զի այնպէս սիրեցեր զաշխարհ՝ մինչեւ զՈրդիդ քո միածին

ետո՞ւր, զի ամենայն որ հաւատայ 'ի նա՝ մի՛ կորիցէ, այլ ընկալցի զկեանս յաւիտեանականս. որոյ եկեալ կատարեաց զտնտեսութիւնն, եւ 'ի զիշերին յորում մատնէր՝ զանձն ետ 'ի կեանս աշխարհի, առեալ հաց 'ի սուրբ յանարատ եւ յանապական ձեռս իւր՝ գոհացաւ եւ օրհնեաց, սրբեաց, երեկ,

Քահանայն 'ի ճայն. — Ետ սրբոց աշակերտաց իւրոց եւ առաքելոց ասելով. Առէք, կերայք, այս է մարմին իմ, որ վասն ձեր բաշխի 'ի քառութիւն մեղաց: (Ոսկ. 'ի ծածուկ մինչեւ «Առէք»):

Քահանայն 'ի ծածուկ.

ԲԱՐՍ. — Նոյնպէս եւ զբաժակն 'ի բերոյ որթոյ ան խառնեաց (այսինքն ելից), գոհացաւ, օրհնեաց սրբեաց:

ՈՍԿ. — Նոյնպէս եւ զբաժակն յետ ընթրեացն՝ ասելով.

Քահանայն 'ի ճայն. — (Ետ սրբոց աշակերտաց իւրոց եւ առաքելոց ասելով.) Արբէք ի սմանէ ամենեքին, այս արիւն է իմ նորոյ ուխտի, որ վասն ձեր եւ բազմաց հեղանի 'ի քառութիւն մեղաց: (Փակաղծեալն չունի Ոսկ.)

Քահանայն խորհրդաբար.

ԲԱՐՍ. — Զայս արարէք առ իմոյ յիշատակի, քանիցս անգամ թէ ուտիցէք զՀացս զայս եւ զբաժակս ըմպիցէք զմահ իմ պատմեցէք եւ զյարութիւն իմ հռչակեցէք: Եւ արդ մեք Տէր յիշելով զփրկագործ չարչարանսն՝ զկենդանատու զխաչն, զերեքօրեայ զթաղումն, 'ի մեռելոց զյարութիւնն, զհամբարձումն 'ի յերկինս, զընդ աշմէ քո՝ Աստուած եւ Հայր զնստեղն, զփառաւորեալ եւ զահագին զկրկին գալուստն նորա:

ՈՍԿ. — Եւ արդ մեք յիշելով զփրկագործ հրամանատրութիւնս զայս եւ զամենայն որ վասն մեր կրեաց, զխաչն՝ զգերեզմանն՝ զերեքօրեայ զյարութիւնն՝ 'ի յերկինս զհամբարձումն՝ զնստեղն որ ընդ աշմէ, զերկրորդ զփառաւոր զմիւսանգամ գալուստն:

(Բարս. եւ Ոսկ.) — Քահանայն ի ճայն. — Զքոյս 'ի քոյոց քեզ մատուցանեմք ըստ ամենայնի եւ վասն ամենեցուն:

Քահանայն խորհրդաբար.

ԲԱՐՍ. — Վասն այտորիկ եւ մեք ամենասուրբ Տէր՝ մեղաւոր եւ անարժան ծառայքս քո արժանացեալ սպասաւորել սըրբոյ Սեղանոյ քո՝ ոչ ըստ արդարութեան մերում՝ զի ոչ արարաք ինչ բարի 'ի վերայ երկրի, այլ ըստ ողորմութեան քո եւ զթու թեան՝ զոր ծաւալես ի մեզ առատապէս, համարձակեալ մերձենամք

ի սեղան քո սուրբ եւ մատուցանեմք զօրինակս մարմնոյ եւ արեան Քրիստոսի քո. զքեզ աղաչեմք եւ 'ի քէն խնդրեմք Սուրբդ սրբոյ՝ հաճութեամբ բարերարութեանդ քո դալ Հոգւոյդ քո սրբոյ 'ի մեզ եւ յառաջի եղեալ յընծայս յայս եւ օրհնել զսա եւ առնել.

ՈՍԿ. — Եւ եւս մատուցանեմք քեզ զբանականս զայս եւ զանարիւն պատարագս, եւ խնդրեմք եւ աղաչեմք եւ աղերսեմք, առաքեա զՀոգիդ քո սուրբ 'ի մեզ՝ եւ յառաջի եղեալ յընծայս յայս

(Բրս. եւ Ոսկ). — «Եւ աղօթս առնեն Քահանայն եւ Սարկաագն ասելով. — Աստուած քաւեա զիս զմեղաւորս եւայն»

«Եւ կանգնեալ Քահանայն խաչակնքեսցի երիցս զսոյքք ընծայսն ասելով.

ԲԱՐՍ. — Զհացս զայս ճշմարտապէս պատուական մարմին Տեառն Աստուծոյ եւ Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

«Սարկ. — Ամէն:

«Քահ. — Եւ զոր 'ի բաժակիս՝ արիւն պատուական Տեառն Աստուծոյ եւ Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի. զոր հեղ վասն կենաց աշխարհի:

«Սարկ. — «Երիցս. — Ամէն:

ՈՍԿ. — Եւ արա ճշմարտապէս զհացս զայս՝ մարմին պատուական Քրիստոսի քո.

«Սարկ. — Ամէն:

«Քահ. — Եւ զոր 'ի բաժակիս է՝ արիւն պատուական Քրիստոսի քո.

«Սարկ. — Ամէն:

«Քահ. — Փոխարկելով Հոգւովդ քով սրբով.

«Սարկ. — «Երիցս. — Ամէն:

«Քահանայն խորհրդաբար.

ԲԱՐՍ. — Զմեզ եւ զամենեւին 'ի միոյ Հացէ եւ 'ի Բաժակէ հազորդեալքս միացո ընդ միմեանս 'ի մի ժառանգութիւն Հոգւոյդ քո սրբոյ. մի՛ 'ի զատաստան եւ մի՛ 'ի զատապարտութիւն արասցես մեզ զընդունակութիւն սուրբ Մարմնոյ եւ Արեան Քրիստոսի քո, այլ զի զսոցուք ողորմութիւն եւ շնորհս ընդ ամենայն սուրբս 'ի յաւիտենից քեզ հաճոյացեալս, ընդ նախահարս, հարս, նահապետս, ընդ մարդաբէս, ընդ առաքեալս, վարդապետս, աւետարանողս, ընդ նահատակս, ընդ

խոստովանօղս, ընդ ուսուցիչս եւ ընդ ամենայն հոգիս հաւատով
կատարեալս:

ՈՍԿ. — Որպէս զի եղիցի մերձեցելոցն 'ի ղգաստութիւն
հոգւոց, 'ի քաւութիւն մեղաց, յընդունելութիւն Հոգւոյդ քո
սրբոյ, 'ի լրումն արքայութեանդ երկնից, յապսւլնութիւն առ
քեզ, մի 'ի դատաստան եւ մի 'ի դատապարտութիւն: Եւ եւս
մատուցանեմք քեզ զբանական պատարագս զայս՝ վասն հաւա-
տով 'ի քեզ հանգուցելոց նախահարց, հարց, նահապետաց, մար-
դարէից, առաքելոց, վարդապետաց, աւետարանողաց, մարտիրո-
սաց, խոստովանողաց, ճգնաւորաց եւ ամենայն հոգւոց հաւա-
տով կատարելոց:

«Քան. 'ի ճայն.

(Բրս. եւ Ոսկ.). — Եւ եւս առաւել ամենասուրբ, անարատ,
ամենօրհնեալ, փառաւորեալ Տիրուհւոյն մերոյ Աստուածածնի
եւ միշտ կուսին Մարիամոս:

ՈՍԿ. — «Սարկաւագն յիշատակ արասցէ վերստին ննջե-
ցելոցն:

(Շարունակելի)

Ս. Վ. Ն.

ՊՈՒԿՈՅԻ ԵՐԻՑՈՒ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՒՀԻ ՄՈՆԻԳԱՅԻ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Վ. ԱԲԻԿԵԱՆ

(Շարունակութիւն) (*)

Բայց թող տուէք որ ըսեմ, ուրիշ մահուան անկողին մըն ալ կայ, որուն առջեւ չեմ կրնար կարծել որ Աստուած զմայրն անզօր թողած ըլլայ, ենթադրեցէք որ փոխանակ մէկ օրուան, փոխանակ երկու տարուան, քրիստոնեայ մայրն իւր որդւոյն յաւիտենական մահը նկատէ, առէք ամենասուրբ եւ գերազանց աստուածասէր մայր մը, որ տեսնէ իւր որդին Աստուծոյ յաւիտեանս հեռանալու եւ Սնոր յաւիտենական ատելութեան առարկայ ըլլալու կէտին մէջ, եւ մտածեցէք թէ արդեօք կարելի է որ՝ այնպիսի զարհուրելի բաժանման վայրկենին, չունենայ մայրն իւր ձեռքը՝ զորդին նոյն վտանգէն ազատելու ամենեւին միջոց մը։ Դեռ ասոր վրայօք ես սուրբ գրոց չեմ զիմեր. դատողութեանս, բնական բանաւորութեանս, սրտիս, այո՛ սրտիս մանաւանդ կը հարցընեմ, որն որ ի հարկէ Աստուածայինէն լաւագոյն չի կրնար ըլլալ, եւ կը լսեմ սա պատասխանը թէ՝ ո՛չ, կարելի բան չէ։ Այնպիսի դժբախտութեան մ'առջեւ, Աստուած չէր կրնար ուղել որ մայրն անզօր մնայ։ Հարկ էր որ պահէր հոգւոյն լաւագոյն, եւ աստուածավայել բնակութեան մէջ, մայրութեան ամենավսեմ խորութեան մէջ այնպիսի եռանդ մը,

(*) Տե՛ս Պատկեր Ե. Տարի, Բէ- 2:

ճիշ մը, արտօսը մը, հեծեծանք մը, զոր գուցէ ամէն մայր կարող չըլլայ գտնել, ինչպէս նաեւ կարող չեղան ուրիշ մայրեր գտնել այն ճիշն որն որ Ֆլօրանսի առիւծին գութը չարժեց. այսու ամենայնիւ հոն զրուած է. եւ երբ մայրական հոգիէն կ'ելլէ այն հառաչանքը, ինչպէս որ միշտ պիտ'որ ելլէ աստուածային սիրոյն եւ որդիական սիրոյն կրկին բաբախմանէ, պիտի փրկէ անվրէպ իւր որդւոյն հոգին: Ահաւասիկ իմ կարծիքս:

Այո՛, մայր մը՝ իւր մեղաւոր որդին դարձնելու համար ամէն տեսակ խրատ, ազդարարութիւն, յանդիմանութիւն ի գուր գործածելէն վերջը, երբ կը կարծէ թէ ակ ի գործ դնելու միջոց չ'մնաց, ունի դեռ ուրիշ զէնք մը, որ քան զամենայն ազդու եւ զօրաւոր է, այն է իւր արտասուքը: Թո՛ղ աղօթէ, թո՛ղ լայ, թո՛ղ վնասէ՝ մայրական ու քրիստոնէական հոգիները իրարու հետ միացնող գաղտնի խորշերուն մէջ այն արտօսը զոր Աստուած մասնաւոր այս նպատակի համար ստեղծած է եւ անով ահաւասիկ զորդին կը փրկէ: Եւ ամէն օր կը տեսնենք թէ երիտասարդներ ամենայն ինչ ի չարն գործածելէն եւ իրենց կեանքը նշաւակութեանց եւ գայթակղութեանց մէջ անցնելէն վերջը՝ վերստին յառաքինութիւն կը դառնան. ինչո՞ւ, որովհետեւ իրենց մայրերը լացին: (1)

(1) Մարց նկատմամբ ըսածս իմանալու է նաեւ համեմատաբար առ մոսկններու, դասերց եւ քերց համար ալ Հոս գեղեցիկ օրինակ մը կու գեմառաջ բերել, որպէս զի այն ամէն հոգիները որ արժանի են մանկու աղօթից պատուաւոր խաչակրութեան մէջ, թո՛ղ գան վերջապէս մանան: Ո՛վ չէ լսած արգեօք սա երկու եղբարց սիրուն անունները, որոնք աւա՛ղ, շատ շուտ անհետացան աշխարհքէս. Մորիս եւ Եւգենէ: Կէրէնեան: Մորիս Բարիգի զուարճութիւններէն եւ զըօսանքներէն շուարած՝ ժամանակ մը միուցաւ զԱստուած եւ զհաւատս մանկութեան. ի՞նչ կ'ընէ նոյն ժամանակ իւր դեռահասակ քոյրը. կը գողսյ իւր եղբօրը համար, կ'ողբայ, կ'աղօթէ եւ անոր մահուրնէ ետքն ալ այսպէս կը գրէ. «Մորիս, արքայութեան մէջ կը կարծեմ՝ ղքեղ. ո՛հ այս վստահութիւնս քու. կրօնական զգացմունքներդ ինձի կուտան, եւ աստուածային ամենագութ սիրտը ինձի կ'ազդէ: Աստուած որ անչափ բարի, անչափ ողորմած, անչափ սիրող, անչափ հայրախնամ է, միթէ չի՞ դիտար որդւոյ մը վրայ օր իրեն կը դառնայ: Անցողած թշուառ երեք տարիներն զիս կը վշտացնեն, կը բողբոջի զանոնք իմ արցունքներովս սրբելու մաքրելու Բու վրադ զրած էի բոլոր յոյս, կ'ըսէ իրեւ մայր մը իւր որդւոյն վրայ. աւելի մայր էի քան թէ քոյր: Եւ յեջէս արդեօք երբ ինքզինքս Մոնիգայի կը նմանցնէի որբալով իւր Օգոստինոսը. երբ կը խօսակցէինք մէկտեղ քու հոգւոյդ վրայ, այն սիրելի բայց աղետալած հոգւոյն վրայ, իմ քաջած ժշտերուս վրայօք: Ո՛հ ինչպէս ուղեցի

Այս միտքերից խորհրդածութեանց որչափ համաձայն կը գտնենք սուրբ Դիրքն ալ. ձեր սգալից օրերուն մէջ կարդացէք Ազարի պատմութիւնը, Արրահամի վրաններէն վռնատուելով, անապատին խորը կը դիմէ՝ տանելով զիւր տղան ծոցին մէջ, վերէն կիզիչ արեւը շիտակ զլխուն կը զարնէ, վարէն տաքցած աւազը ոտքերը կ'այրէ. մէկալ զիէն ալ տղան ծարաւ է կը տոչորի, կը հեծէ եւ պիտի մեռնի իրեն աչքին առջեւ: Վայրկեան մը կանկ կ'առնու եւ անապատմելի անձկութեամբ մը չորս զին նայելով օգնութիւն կը վնտռէ. հորիզոնը կրակ է դարձեր, չկայ կաթիլ մը ջուր զոր իւր կենօքը գտնելու պատրաստ է: Ուստի՝ յուսահատ, տեսնելով որ մահը պիտի հասնի, կը ձգէ մանկիկը արմաւենւոյ մը տակ, եւ կ'ելլայ խոյս կուտայ անկից հեծելով. գէթ չտեսնեմ, կ'ըսէ, որդւոյս մեռնիլը: Բայց նոյն ժամանակ՝ (հեռու չէր. թէ եւ չէր ուզեր անոր մեռնիլը տեսնել, բայց միշտ կը ցանկայր զանիկայ տեսնել) նոյն ժամանակ՝ ըսի, որ սա թըշուառ մայրը կը լսէ իւր տղուն ձայնը որ երթալով կը մարի, ցաւէն այլալլած, ծոռնկ կը չոքի, եւ կ'արձըկէ մինչեւ Աստուծոյ սիրտը այնպիսի հառաչանք մը . . . որ նոյն ոտքերուն տակէն աղբիւր մը կը բխէ. ասով Աստուած կ'ուզէ մեղի ցուցնել թէ չի կրնար ամենեւին զիմանալ ցաւալին մօր մը ողբերուն երբ իւր որդւոյն կեանքը կը խնդրէ. ուստի ո՞րքան աւելի եւս պիտի չփութայ լսելու մօր մը արտասուաց երբ կը հեզու մոլորած եւ անառակ որդւոյ վրայ, որ մահուան վտանդին մէջ կը գտնուի, մահ մի միայն անդարմանելի, վասն զի է անվախճան:

Բայց այս միտքերական նիւթիս վրայօք Նոր Կտակարանին մէջ մանաւանդ ամենամեծ դորով եւ անհուն քաղցրութիւն մը կը գտնանք: Ուշադրութիւն ըրած էք բնաւ որ հօր եւ մօր մը աղաչանաց Յիսուսի Քրիստոսի ամենասիրուն սիրտը անզգայ եղած չէ ամենեւին: Երբ հարիւրապետն կուգայ աղաչելու. «Տէր, մանուկ իմ անկեալ կայ ի տան անդամալոյ՞՝ չարաչար», ինչ կը պատասխանէ այս բարի Տէրը. «Երթ՝ եւ որպէս հաւատացերդ եղիցի քեզ»:

Աստուծմէ քու փրկութիւնդ, աղաչեցի, պաղատանք խնդրեցի: Սուրբ քահանայ մը ըսաւ ինձի՝ «քու եղբայրդ պիտի վերագառնայ»: Ո՛հ, այո՛ վերագարձար, բայց ափսո՛ս, քիչ մը վերջը ձգեցիր զիս երկինքի համար. այո, երկինքի համար»:

Յայրոս եւ ամուսինը խռովեալ կուգան կը նետուին առ
հոտ Յիսուսի (աղջիկնին երկոտասանամեայ հասակին մէջ կոր-
սընցուցեր են, այնպիսի տարիքի մը մէջ յորում մանկութիւնը
տեղի տալով պատանեկութեան՝ յիշաւի չատ քաղցր եւ սիրուն
կ'ընծայէ օրիորդ մը)։ Տէրն մեր՝ ճմլած սրտիւ, ամէն բան թող-
լով անոնց ետեւէն կ'երթայ, տներնին կը մտնայ, եւ տղան ձեռ-
քէն բռնելով, ողջ առողջ մօրը կը յանձնէ։

Իրաւ է որ քիչ մ'աւելի կը սպասեցընէ Քանանացի կիներ,
անտարբերութիւն մը կեղծելով, բայց անոր սրտէն զարմանալի
հաւատոյ հառաչանք մը արձակել տալու համար. եւ երբ այն
հառաչանքը կ'ելլէ . . . «ո՛վ կին զո՛ւ մեծ են հաւատք քո,
եղիցի քեզ որպէս եւ կամիս, կ'ըսէ Յիսուս, եւ նոյն վայրկենին
զուսարը կը բռնկուի։

Ո՛վ չէ կարդացեր Նայիմի քաղքին այրի կնոջ սրտաշարժ
պատմութիւնը. աս չերթար գտնելու զՏէրն մեր, մանաւանդ
թէ չի տեսներ իսկ զանիկայ, իւր ցաւոցը մէջ ընկղմած, ար-
ցունք թափելէն կուրցած, եւ իւր միածին որդւոյն զազաղին
ետեւէն կ'երթայ. բայց Յիսուս կը տեսնայ զանիկայ հեռուէն,
սիրտը տակնուվրայ կ'ըլլայ, կը մօտենայ, կը կեցընէ զազաղը,
մի՛ լար՝ ո՛վ մայր, կ'ըսէ, եւ մեռեալ պատանին ողջ առողջ մօրը
ձեռքը կուտայ։

Ի՞նչ զիտամաբ արդեօք Տէրն մեր նոյնօրինակ հրաշքներ
յաճախ անգամ կը գործէր. պատրաստելու համար մայրերը որ-
պէս զի ճանչնան այն գերազանց զօրութիւնը զոր իրենց չնոր-
հած է. սորվեցընելու համար անոնց՝ որպէս զի իրենց սրտին
մէջ գտնան այն հառաչանքը որուն չի կրնար ինքը զիմանալ. հա-
մողելու համար զիրենք որպէս զի բնաւ չվհատին որչափալ մեծ
ըլլայ իրենց որդւոցը երիտասարդութեան փոթորիկները, սոր-
վեցընելու համար անոնց, որպէս զի իրենց անդադար արցունք-
ներովը զաւկըներնուն ետեւէն իյնան եւ անդադար աղօթելով,
վիշտ կրելով եւ իրենց համար մինչեւ նաեւ զոհուելով՝ զիրենք
առ Աստուած դարձընեն։

(Շարայարեի)

ԱՌ ԶԵՌՆ

ԲԱՌԱԳԻՐՔ

ԼԱՏԻՆԵՐԷՆ—ՀԱՅԵՐԷՆ

Ի ՊԷՏԱ ԴՊՐՈՑԱՅ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԱՅ

Տ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Վ. ՄԻՍԲԻԱՆ

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՅՈՒՐԲԱՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ
ԵՒ Ի ՀՌՈՎՄԵՍԱԿԱՆ ԿՂԵՐԱՆՈՅԻ

Ի ՀՌՈՎՄ

Ի ԲԱԶՄԱԼԵԶՈՒԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԻ

Ս. ԺՈՂՈՎՈՅ ՏԱՐԱԾՄԱՆ ՀԱՒԱՏՈՅ

1893 — ԹԵԽԲ

ՊԱՏԿԵՐ տասն և հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի:

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դանեկան
Գաւառաց և օտար երկիրներու համար
քղբատարի ծախսն ի միասին հաշուելով 50 « «

Խորաքանցիւր թիւ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա , Եւջիլ փողոց
Թիւ 1 , ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան և բերքին
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :

RÉDACTION DU **BADGUERE**

Constantinople, Péra, rue YËCHIL N ° 1